

*Subfosylne stanowisko ślimaka ostrokrawędzistego
Helicigona lapicida w Zielonej Dolinie (Lasz Oliwskie)*

Wśród wielu krajowych mięczaków (*Mollusca*) na uwagę zasługuje ślimak ostrokrawędzisty *Helicigona lapicida*. Polska nazwa doskonale oddaje wygląd muszli tego zwierzęcia. Na teren Polski gatunek przywędrował w okresie atlantyckim i zasiedlił cały jej obszar. Następnie, wskutek poważnych zmian w środowisku – głównie o charakterze klimatycznym i w szacie roślinnej – zaczął sukcesywnie ustępować. Obecnie występuje jedynie na Śląsku, w Sudetach, Jurze Krakowsko-Wieluńskiej oraz w północnej części Pomorza. Najbardziej północne stanowiska w Jurze Krakowsko-Wieluńskiej od stanowisk pomorskich tego ślimaka oddziela rozległa dysjunkcja, obejmująca południową część Pomorza oraz Wielkopolskę. Na terenie dysjunktywnym znajdowane są w glebie bardzo stare skorupki ślimaka ostrokrawędzistego, świadczące o dawnym zasiedlaniu wymienionego obszaru przez ten gatunek (Piotrowska, Kadulski 1985).

Na Pomorzu Zachodnim szczególnie bogate stanowiska tego mięczaka występują na wyspie Wolin – w Wolińskim Parku Narodowym. Znałe są relacje o bardzo licznych tamtejszych jego populacjach w nadmorskiej buczynie (do 20–30 osobników na jednym pniu drzewa). Również na terenie Pojezierza Kaszubskiego znajdowano tego ślimaka; jego wschodnia granica zasięgu zbiega się ze wschodnią granicą wymienionego regionu geograficznego (Piotrowska, Kadulski 1985).

W Lasach Oliwskich (Trójmiejski Park Krajobrazowy), stanowiących wschodnią część Pojezierza Kaszubskiego, subfosylne (powstałe w czasach historycznych) stanowisko ślimaka ostrokrawędzistego znajduje się w głębi Zielonej Doliny, w rejonie ul. A. Abrahama, na zboczu o wystawie południowej, porośniętym obecnie 40–50-letnią buczyną. W miejscu tym są ślady po starych zwirowniach, przypuszczalnie eksploatowanych na początku XX w. Znalazłem tu na powierzchni piaszczystej gleby, wśród żwiru, dwie wyblakłe muszleki tego gatunku ślimaka (znalezisko trafiło do zbiorów Zarządu Parków Krajobrazowych w Gdańsku). Na początku wymienionej wyżej doliny napotkałem trzeci egzemplarz muszli, opuszczonej przez ślimaka nie tak dawno, o czym świadczy jej brązowy kolor.

Skłoniło mnie to do poszukiwań współczesnych stanowisk tego taksonu na obszarze Lasów Oliwskich, zwłaszcza w rejonie znalezienia muszelek.

W czerwcu 1997 r., w pobliżu stanowiska subfosylnego napotkałem enklawę, o powierzchni ok. 15×40 m, zasiedloną przez ślimaka ostrokrawędzistego (stanowisko 1 na ryc. 1). Położona jest ona w dolnej części zbocza doliny – o wystawie południowej i zmiennym nachyleniu około 30–50° – porośniętej 40–50-letnim drzewostanem bukowym, nawiązującym do kwaśnej buczyny niżowej *Luzulo pilosae-Fagetum*. W drzewo-

Ryc. 1. Położenie współczesnych stanowisk oraz pokrywających się z nimi stanowisk subfosylnych ślimaka ostrokrawędzistego *Helicigona lapicida* w Lasach Oliwskich (Trójmiejski Park Krajobrazowy): a – stanowisko (czerwiec 1997 r.)

stanie występowała domieszka sosny pospolitej *Pinus sylvestris*, a także pojedyncze egzemplarze brzozy brodawkowatej *Betula pendula*, dębu bezszypułkowego *Quercus petraea* oraz zamierającej wskutek ocienienia topoli osiki *Populus tremula*. W warstwie bardzo skąpego runa – nieco bogatszego bliżej dna doliny oraz tworzącego nieliczne i niewielkie płyty, rosły następujące gatunki flory naczyniowej: kosmatka owłosiona *Luzula pilosa*, gajowiec żółty *Galeobdolon luteum*, dąbrówka rozłogowa *Ajuga reptans*, bluszcz pospolity *Hedera helix*, przyłaszczka *Hepatica nobilis*, fiołek Rivina *Viola riviniana*, czerniec gronkowy *Actea spicata* – gatunek rzadki na obszarze Pomorza i Wielkopolski (Żukowski, Jackowiak 1995) – oraz zerwa kłosowa *Phyteuma spicatum*, dzwonek brzoskwiolistny *Campanula persicifolia* i szczawik zajęczy *Oxalis acetosella*. Na uwagę zasługuje gnieźnik leśny *Neottia nidus-avis*, liczący ponad 100 egzemplarzy. Interesująca jest mikoflora; w końcu lipca 1997 r. napotkałem m.in. borowika usiatkowanego *Boletus reticulatus*, zamieszczonego na czerwonej liście grzybów zagrożonych w kategorii „narażone”, V – Vulnerable i borowika sosnowego *B. pinicola* (syn. *B. pinophilus*) – kategoria „o nieokreślonym zagrożeniu”, I – Indeterminate. Kolejnymi, wartymi wyróżnienia gatunkami wielkoowocnikowych grzybów,

występującymi na obszarze egzystencji ślimaka, były: pieprznik wyblakły *Cantharellus pallens*, mądziak psi *Mutinus caninus* – kategoria „rzadkie”, R – Rare oraz monetka kleista *Oudemansiella mucida* – kategoria „narażone” – V (Wojewoda, Ławrynowicz 1992). Na powierzchni gleby wyrósł ginący w Polsce gatunek porostu – pawężnica luseczkowata *Peltigera praetextata* – kategoria „wymierające”, E – Endangered (Cieśliński 1992, Fałtynowicz 1998).

Ślimak ostrokrawędzisty występował przede wszystkim na bukach – po 2–3 (4) egzemplarze na pojedynczym pniu (łącznie 46 egzemplarzy); muszelki okazów mierzyły po 13–16 mm średnicy. W trakcie poszukiwań kolejnych miejsc egzystencji omawianego taksonu, w sąsiedniej dolinie – Samborowie – napotkałem 2 wyblakłe muszelki oraz 1 żywy egzemplarz na pniu pomnikowego dębu (nr 206 C wg ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody w Gdańsku) – stranowisko 2 na ryc. 1. Pomimo poszukiwań, dotychczas nie napotkałem innych stanowisk tego ślimaka.

Należy przypuszczać, że głównym powodem drastycznego zaniku stanowisk oraz liczebności tego taksonu w Lasach Oliwskich były poważne zmiany w szacie roślinnej – wyrąb drzew liściastych i zastąpienie ich w dużym stopniu sosną pospolitą oraz znaczne przeredzenie drzewostanów. Zabiegi te, zapoczątkowane w XIX w. i kontynuowane w obecnym stuleciu, miały niewątpliwie poważny wpływ na zmianę mikroklimatu lasu (podniesienie temperatury i zmniejszenie wilgotności), warunkującego egzystencję opisanego gatunku. Prawdopodobnie omawiane stanowiska ślimaka ostrokrawędzistego są najbardziej wysuniętymi na wschód w pasie pomorskim, na obszarze którego egzystuje wymieniony takson.

Marcin Stanisław Wilga

PIŚMIENNICTWO

Cieśliński J. 1992. *Czerwona listów porostów zagrożonych w Polsce*. W: *Lista roślin zagrożonych w Polsce* (red. Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z.). Wyd. 2, Inst. Bot. im. W. Szafera, PAN, Kraków.

Fałtynowicz W. 1998. *Porosty*. W: *Ścieżki przyrodniczo-dydaktyczne w Trójmiejskim Parku Krajobrazowym* (Wilga M.S. red., Buliński M., Fałtynowicz W.). 1. Wyd. Gdańskie (w druku).

Garbalewski A. *Materiały nie publikowane dotyczące pomników przyrody na obszarze Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego*. Zarząd Parków Krajobrazowych w Gdańsku, Gdańsk.

Piotrowska H., Kadulski S. 1985. *Pojezierze Kaszubskie*. Wiedza Powszechna, Warszawa.

Wojewoda W., Ławrynowicz M. 1992. *Czerwona listów grzybów wielkoowocnikowych zagrożonych w Polsce*. W: *Lista roślin zagrożonych w Polsce*. (red. Zarzycki K., Wojewoda W., Heinrich Z.). Wyd. 2, Inst. Bot. im. W. Szafera, PAN, Kraków.

Żukowski W., Jackowiak B. 1995. *Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski*. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.